

International Festival of Contemporary Art 1995–2019: album-book dedicated to the 25th anniversary of the festival”. Project manager and author of festival programs Karmella Tsepkoenko; compiler and editor-in-chief Oleksandr Perepelytsia]. Odessa: New Music Association, 504 p. (in Ukrainian and English).

9. Uvarov M. S. (2001). “Smert’ i pogrebeniye v muzyke”. [“Death and burial in music”] // Al'manakh “Figury Tanatosa”, Kladbishche, Vyp. 6. – Sankt-Peterburg: Izd-vo Instituta Cheloveka RAN (SPb Otdeleniye, [Almanac “Figures of Thanatos”, Cemetery., Issue 6. – St. Petersburg: Publishing house of the Institute of Man of the Russian Academy of Sciences (St. Petersburg Branch)] – Retrieved from: <http://anthropology.ru/ru/text/uvarov-ms/smert-i-pogrebenie-v-muzyke> (accessed 14 September 2020).

10. Kholopov Yu. N. (2002) “Novyye paradigmy muzykal'noy estetiki XX veka. Estetika na perelome kul'turnykh traditsiy”. [“New paradigms of musical aesthetics of the XX century. Aesthetics at the turning point of cultural traditions”]. Moscow : IF RAN, 2002. – P. 132–147.

УДК 7.035(477)(045)

DOI <https://doi.org/10.31723/2524-0447-2020-30-2-18>

Тетяна Петрівна Сухомлінова

ORCID: 0000-0002-7251-0793

кандидат мистецтвознавства,

старший викладач кафедри хорового диригування та академічного співу

Харківської державної академії культури,

викладач вищої категорії предметно-циклової комісії «Хорове диригування»

Харківського музичного училища імені Б. М. Лятошинського

sukhomlinova.tetyana@gmail.com

ПЕРІОДИЗАЦІЯ УКРАЇНСЬКОГО ВІДРОДЖЕННЯ: ІСТОРИКО-КУЛЬТОРОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД

Мета роботи виокремити ренесансні за суттю періоди в історії української художньої культури від Київської Русі до ХХ століття. **Методологія дослідження** полягає у застосуванні принципу історизму, що впроваджується для виявлення періодів ренесансного змісту в історії

мистецтва України; типологічний метод задіяний з метою встановлення типологічних рис Ренесансу в історії українського мистецтва. **Наукова новизна** дослідження полягає в подальшому розвитку концепції українського відродження, що склалася у системі національних гуманітарних наук; виокремлені ренесансних за суттю періодів історії української художньої культури; здійснені періодизації та виявлені закономірностей історичного розвитку українського мистецтва з позиції прояву системи типологічних рис Відродження. **Висновки.** Наведений аналіз історичних діб від Київської Русі до ХХ ст. свідчить про те, що історія України в кожному періоді має систему типологічних рис Ренесансу: система ідеалів; (культ держави, людини, розуму, краси та природи); система символів та образів (антична, козацько-лицарська, релігійна, фольклорна); система опозицій (воля – неволя, іноземне – вітчизняне, народ – влада, пригноблення – зріст, єдність – різноманітність, оптимізм – трагізм. У більшості періодів існують опозиції: світське – церковне, єдність віри – конфесійність. Опозиції порядок – свобода об'єднують два періоди – Київська Русь, Запорізька Січ; опозиція людина – Бог, земне – небесне належить до періоду національної-визвольної боротьби. Аналіз періодизації історії України дає змогу виявити стадії історичного циклу. Доба Київської Русі відповідає стадії зрілості, Галицько-Волинського князівства – кризи, перебування українських земель у складі Литви та Польщі – занепаду, доба національно-визвольної боротьби – становлення, національно-культурне відродження – зрілості. Таким чином, відбувається замкнення історичного циклу, основою якого є періоди з ренесансними ознаками, що надає українській історії ренесансного характеру.

Ключові слова: Ренесанс, типологічні риси Відродження, система ідеалів, система символів та образів, система опозицій, циклічність, періодизація.

Sukhomlinova Tetiana Petrivna, Candidate of Art Studies, Senior Lecturer at the Department of Choral Conducting of the Kharkiv State Academy of Culture, Lecturer at the Subject-Cycle Commission "Choral Conducting" of V. M. Lyatoshinsky Kharkiv Music College

Periodization of the Ukrainian Renaissance: historical and cultural approach

The aim of the work is to identify Renaissance periods in the history of Ukrainian art culture beginning with the times of Kyivan Rus' and ending with the twentieth century.

The research methodology lies in the fact of applying the principle of historicism, which is used to identify periods of Renaissance sense in the history of art of Ukraine; the typological method is used to establish the typological features of the Renaissance in the history of Ukrainian art. **The scientific novelty of the research** is that the concept of the Ukrainian Renaissance, which has developed in the system of national humanities, has been further developed; Renaissance periods of the history of Ukrainian art culture have been identified; periodization has been carried out and general

trends of the historical development of Ukrainian art have been identified from the point of view of the demonstration of the system of typological features of the Renaissance. **Conclusions.** The given analysis of historical periods from Kyivan Rus' to the twentieth century shows that the history of Ukraine in each period has a system of typological features of the Renaissance: a system of ideals; (the cult of the state, man, mind, beauty and nature); a system of symbols and images (antique, cossack-chivalrous, religious, folkloric); a system of oppositions (freedom – captivity, foreign – national, nation – power, oppression – growth, unity – diversity, optimism – tragedy). In most periods, there are oppositions: secular – ecclesiastical, unity of faith – confessional. The “order – freedom” opposition is united by two periods – Kyivan Rus and Zaporizhian sich; the “man – God” and “down-to-earth – heavenly” oppositions belong to the period of the national liberation struggle. Analysis of the periodization of the history of Ukraine allows us to identify the periods of the historical cycle. The era of Kyivan Rus corresponds to the stage of maturity, the period of the Principality of Galicia-Volhynia corresponds to crisis, the period of foreign domination as a part of The Grand Duchy of Lithuania, the Crown of the Kingdom of Poland and the Polish-Lithuanian Commonwealth corresponds to decline, the period of the national liberation struggle corresponds to formation, and the national cultural revival corresponds to maturity. Thus, there is a closure of the historical cycle, which is based on periods with Renaissance signs, which gives Ukrainian history a renaissance character.

Key words: Renaissance, typological features of the Renaissance, system of ideals, system of symbols and images, system of oppositions, cyclicity, periodization.

Сухомлинова Татьяна Петровна, кандидат искусствоведения, старший преподаватель кафедры хорового дирижирования и академического пения Харьковской государственной академии культуры, преподаватель высшей категории предметно-цикловой комиссии «Хоровое дирижирование» Харьковского музыкального училища имени Б.Н. Лятошинского

Периодизация украинского Возрождения: историко-культурологический подход

Цель работы – выделить ренессансные, по сути, периоды в истории украинской художественной культуры от Киевской Руси до XX столетия. **Методология исследования** заключается в применении принципа историзма, используемого для выявления периодов ренессансного содержания в истории искусства Украины; типологический метод задействован с целью установления типологических черт Ренессанса в истории украинского искусства. **Научная новизна** исследования заключается в развитии концепции украинского возрождения, которое сложилось в системе национальных гуманитарных наук; определении ренессансных по сущности периодов украинской художественной культуры; осуществлении периодизации и обнаружении закономерностей исторического развития украинского искусства с позиции проявления системы типо-

логічних черт Відродження. **Висновки.** Приведений аналіз історических епох від Київської Русі до ХХ століття свідчить про те, що історія України в кожному періоді має систему типологічних черт Ренесансу: система ідеалів; (культ держави, людини, розуму, краси та природи); система символів та образів (антична, козацько-рицарська, релігійна, фольклорна); система опозицій (свобода – заточення, іноземне – вітчизняне, народ – влада, тиснення – розвиток, єдність – різноманітність, оптимізм – трагізм). В більшості періодів існують опозиції: світське – церковне, єдність віри – конфесійність. Опозиції порядок – свобода об'єднують два періоди – Київська Русь, Запорозька Січ; опозиція людина – Бог, земне – небесне належить періоду національної-визвольної боротьби. Аналіз періодизації історії України дає можливість виявити стадії історического циклу. Епоха Київської Русі відповідає стадії зрілості, Галицько-Волинського князівства – кризи, перебування українських земель в складі Литви та Польщі – упадку, епоха національної-визвольної боротьби – становлення, національно-культурного відродження – зрілості. Таким чином, відбувається завершення історического циклу, основою якого є періоди з ренесансними ознаками, що дає українській історії ренесансний характер.

Ключові слова: Ренесанс, типологічні риси Відродження, система ідеалів, система символів та образів, система опозицій, циклічність, періодизація.

Актуальність теми дослідження. З метою визначення процесу відродження українського мистецтва в дослідженні виокремлено ренесансні за суттю періоди в історії української художньої культури; здійснено періодизацію та виявлено закономірності історического розвитку з позиції прояву системи типологічних рис Відродження; виявлена сутність кожного з періодів, що входять до понятійної цілісності, та встановлені зв'язки між ними. Італійський Ренесанс як найбільш рання історико-художня форма відродження постає взірцем для визначення періодизації ренесансних за суттю періодів в історії українського мистецтва.

Мета дослідження – виокремити ренесансні за суттю періоди в історії української художньої культури від Київської Русі до ХХ століття.

Наукова новизна полягає в подальшому розвитку концепції українського відродження у системі національних гуманітарних наук; виокремлені ренесансні за суттю періоди історії української художньої культури; здійснені періодизації та виявлені закономірності історического розвитку українського

мистецтва з позиції прояву системи типологічних рис Відродження.

Виклад основного матеріалу. Відродження держави пов'язано з розквітом національного мистецтва. У часи, коли перед народом поставали завдання державності, пробудження національної свідомості і патріотизму, мистецтво відображало відповідні ідеали. Проведення паралелей з італійським Відродженням надає можливість виявлення національних рис українського Відродження в європейському контексті.

Схема циклу різних часових етапів має стадії становлення, зрілості, кризи занепаду [8, с. 10]. Циклічність та рух по колу є принципом історичного розвитку і сутністю відродження. Кожний культурний зріз пов'язаний зі зверненням до минулого, яке збагачує сучасність, оновлює культуру народу. Специфіка українського Відродження полягає у чисельних варіативних повторах типологічних ренесансних рис на нових етапах історичного розвитку. Якщо в Італії це безперервний процес розгортання ренесансних ідеалів, що охоплює майже чотири століття, то в Україні ренесансний рух має пунктирний характер, періодично актуалізується впродовж всієї історії, починаючи з Київської Русі.

Для визначення хронологічних, типологічних, національних рис відродження українського мистецтва були опрацьовані наукові праці, присвячені вивченню історико-культурних типологічно споріднених процесів, що відбувалися в Україні (О. Бойко [2], Л. Корній [4], Л. Моїсеєнко [3], О. Субтельний [6]). Виходячи з концепцій цих авторів, загальноприйнятим є виявлення таких періодів в історії України: Доба Київської Русі (IX–XI ст.); Доба Галицько-Волинського князівства (XII – 1 половина XIV ст.); Українські землі у складі Литви та Польщі (2 половина XIV–XVI ст.); Національно-визвольна боротьба українського народу за свободу України як держави (XVII–XVIII ст.); Доба національно-культурного відродження України (XIX ст.); Доба новітньої історії України (XX-початок XXI ст.).

Встановлення типологічних рис Ренесансу у визначених історичних періодах дозволяє в кожному з них виділити ренесансний етап. До типологічних рис Ренесансу належать система ідеалів (*культ держави, людини, розуму, краси*), система символів та образів (античні, релігійні образи, фольклор, образ лицаря, образ природи), система опозицій

(єдність-різноманітність, порядок – свобода, воля – неволя, світське – церковне, оптимізм – трагізм тощо) [7].

У період існування *Київської Русі* починають формуватися риси Східного Відродження (Візантія) [5]. Його ознаки в культурі Київської Русі з'явилися раніше, ніж в Італії. Культура країн Сходу є передвісником ренесансної культури Західної Європи, а Київська Русь свого роду провідник між ними, де основою був перепрацьований античний неоплатонізм, пристосований до релігійного світосприйняття того часу. Одною з типологічних ренесансних рис є зміна світогляду – зречення язичництва та прийняття християнства. У зв'язку із цим в цей період виявляється система ренесансних ідеалів. Існування Київської Русі є періодом найвеличнішого розквіту українського світу. Як історичний цикл, держава мала стадії становлення (кінець IX – кінець X ст.), розквіту (кінець X – середина XI ст.), кризи та занепаду (кінець XI – середина XIII ст.).

Культ держави проявляється в посиленні централізованої влади, зростанні цивілізованості, розквіту культури. *Культ людини* – в появі князівської еліти та лідера – князя Володимира Великого. Ознаки *антропоцентризму* – у формуванні нації та держави. Збільшується роль міста, як місця діяльності творчої індивідуальності. Якщо в італійському Ренесансі типологічною рисою було звернення до античних класичних знань, то в Київській Русі ця риса проявилась у поєднанні візантійських релігійних традицій з дохристиянською культурною спадщиною. Про наявність *культу розуму* й опори на попередній досвід в культурі Київської Русі свідчить розвиток освіти, науки і мистецтва, осередками яких стають монастирі. Поєднання візантійських та слов'янських традицій складає систему *символів та образів* мистецтва Київської Русі (християнська та язичницька символіка).

Система опозицій відображається в опозиції порядок – свобода – ствердження державного устрою. Ознаки протиріч відображаються в опозиції воля – неволя. Злам свідомості, як характерна ренесансна риса пов'язаний з релігійною зміною («примусове хрещення народу» [6, с. 55]). Прояв опозиції оптимізм – трагізм унаочнюється. З одного боку, норми християнства сприяли цивілізованому розвитку нації, з іншого – держава вступала в конфлікт з народом, який не міг змиритися з відмовою від релігії предків. Зі зміною світогляду

створюється опозиція єдність – різноманітність, де єдність – слов'янська нація, різноманітність – язичництво та християнство. Музична культура Київської Русі поєднала обрядовий фольклор з візантійським церковним співом і втілює опозицію іноземне – вітчизняне. Поступово візантійські традиції синтезувались і переродились в національну рису долаючи цю опозицію. Старокиївський знаменний спів є результатом взаємодії візантійської церковної музики зі слов'янським музичним фольклором.

Наступним ренесансним за змістом історичним циклом є *Галицько-Волинське князівство* (1199 р.). Цей переламний період в історії українського народу характеризується соціально-політичною нестабільністю (напади Золотої Орди, протистояння Польщі, Угорщині та Литві). Втрата державності негативно відобразилась на національній та релігійній свідомості українського суспільства (католицький вплив). Доба Галицько-Волинського князівства мала притаманні історичному циклу стадії розвитку. Підґрунтя зрілості заклав князь Данило Галицький (1201–1264). Вершиною стали часи правління Юрія I (1301–1315). Стадія кризи припадає на часи правління Андрія та Лева II (1315–1323). На час занепаду (1323–1340) припадає політична нестабільність.

Культ держави проявляється у збереженні території, релігії як національного чинника. Патріотизм стає характерною рисою доби. Розвиток *культу людини* пов'язаний з видатними постатями (Д. Галицький, Юрій I). Розвиток освіти (*культ розуму*) набуває якості другої освітньої хвилі. Зріст рівня обізнаності серед князівської еліти, купців та ремісників призвів до потреби у книгах. Центром переписування книг стало місто Володимир-Волинський.

Прославлення античних ідеалів відбувається з часів Київської Русі (візантійська церковна традиція та слов'янський фольклор). Це є втіленням принципу змагання, вірцевості та спірання на досвід і одночасно основою *системи символів та образів*. У *системі опозицій* опозиція воля – неволя відобразилась з боку нападів Татаро-монгольського війська. Опозиція порядок – свобода складається в боротьбі за владу. Опозиція «іноземне – вітчизняне» знаходиться в конфлікті національного та релігійного питання. З'являється опозиція єдність віри – конфесійність (вплив католицизму). Територіальна близькість Галича до Європи призвела до збагачення

національної культури, про що свідчить поява галицької архітектурної школи (вплив романської архітектури). У музиці відбивається опозиція «світське – церковне», де поряд зі становленням професійної церковної музики зароджувалась позацерковна духовна пісня – псалми. Розвивався світський князівсько-дружинний напрям з часів Київської Русі (візантійська традиція), що призвело до розвитку інструментального виконавства. Збереження традицій та спирання на досвід є проявом ренесансної ознаки доби.

Період *Українські землі у складі Литви та Польщі* характеризується відсутністю державності. Негативну роль розвитку країни зіграло падіння Візантійської імперії (1453 р.), збільшило татарську агресію. Серед стадій циклічності ренесансних за змістом історичних періодів цей період відповідає стадії занепаду. В середині себе – має стадії становлення (1340–1362) – «оксамитове» литовське проникнення [2, с. 98]; зрілості (1362–1385) – асиміляція литовської верхівки, розквіт слов'янської культури; кризи (1385–1480) – об'єднання Литви та Польщі, втрата української автономії, соціальний гніт православного населення; занепад (1480–1569) – загострення московсько-литовського протистояння.

Усупереч поневоленню українська нація продовжує розвиток мови, освіти, науки, мистецтва. Хронологічно цей період співпадає з часом італійського Ренесансу, тому Україна отримала більш характерні ренесансні ознаки. Характеристика періоду втілює принцип змагання, що є свідченням вірності думки Л.М. Баткіна: «Залежність впливає на форму незалежності» [1, с. 157]. Зріст національної культури відбувається всупереч забороні. Європейський спалах Відродження, дав поштовх розвитку гуманістичної думки в Україні. Роль українських гуманістів (Ю. Дрогобич, П. Русин, Ст. Оріховський) полягала у підготовці підґрунтя для суспільних зрушень, вказуючи на людину як на активного суб'єкта історичного процесу, що збільшує прояв антропоцентризму.

Культ держави став національною рисою. Осередок державності – Запорізька Січ. Католицька та уніатська релігійні лінії були основним мотиватором для розвитку православної освіти (Острозька та Києво-Могилянська академії). У процесі навчання поєднувалися давньоруська традиція й новітні надбання західноєвропейської думки (втілення *культу розуму*). У галузі фольклору з'являються нові жанри – думи, істо-

ричні пісні; тематика – боротьба проти татарсько-турецької агресії; герой – козак, захисник Батьківщини; поширюється кобзарське виконавство. Відбувається зростання патріотизму, самосвідомості, громадянського обов'язку, що відображає ренесансний тип розвитку української культури того часу. Втілення *культу краси та природи* відбувалося в образотворчому мистецтві, стверджувався реалістичний напрям. З'являються нові жанри – портрет, історичний живопис, зростає інтерес до пейзажу. Український іконопис досягає високого рівня і насичується світськими елементами, реалістичними рисами з додаванням історичних фактів.

Система символів проявляється у використанні символів пір року, весни, створення світу. Відбувається формування козацької моделі лицарства. Духовною рисою Запорізької Січі стала система цінностей православного світогляду. Матеріальні інтереси відсуваються на другий план у порівнянні з втіленням високої ідеї, що відповідає ознакам Пізнього Ренесансу. *Система образів* втілюється в театральному мистецтві (шкільна драма, ляльковий театр) і проявляється у використанні біблійних сюжетів, фольклорних традицій (вертеп, народні ігри). Інструментальне музикування зберіглося з часів Київської Русі (троїсті музики, музичні цехи, музиканти при козацькому війську). Звернення до традицій втілює ідеал взірця та спирання на досвід.

Запорізька Січ як політична сила мала за основу прагнення до свободи, самоствердження (ренесансна ознака козацької доби) і складає *опозицію* свобода – порядок. Протистояння українського народу іноземному поневоленню створює опозицію іноземне – вітчизняне. У XIV–XV ст. на ґрунті давньоруського мовлення сформувалася основа української мови, яка в XVI ст. зазнала дискримінації з боку Польщі (опозиція пригнічення – зріст), але розширила сфери вжитку, збагатила свою стилістику (юридично-діловий, літописний, полемічний, науковий стиль, поезія). Формування українського театру на початку XVII ст., де постанови поєднували в собі елементи фольклору, церковної традиції та традиції західноєвропейської музики, створює опозицію «церковне – світське», яка знаходить своє втілення в хоровій музиці. Порядок пишної вокально-інструментальною музикою католицьких храмів православний спів повинен був емоційно впливати на прочан. На тлі церковного виконавства розвивався

світський напрям (поява жанрів кант, сольна пісня під супровід).

У XVII–XVIII ст. Україна розвивалась в умовах розгортання *національно-визвольної боротьби* за державність під керівництвом Б. Хмельницького. Козацтво впродовж 3-х століть (XVI–XVIII ст.) визначало основні напрями розвитку України. Козак став ключовою постаттю у національній свідомості українців. Цей період має такі стадії історичного циклу. Зрілість (1 половина XVII ст.) – авторитет козацтва на міжнародній арені; криза (1648–1657) – відсутність державності, національне та релігійне гноблення, повстанський рух; занепад (1676–1680) – «Доба руїни» [2 с. 167] – поразка української національно-визвольної боротьби; становлення (кінець XVII–XVIII ст.) – час правління І. Мазепи (1678–1708), що характеризується зростом культури.

Національно-визвольна боротьба за незалежність є свідченням прагнення до державності, тому *культ держави* як національна риса міцно увійшов до менталітету українців. *Культ людини* проявився в період піднесення літератури. Головна об'єктом є людина та її зв'язок з Богом. Розвиток жанрів художньої літератури відбувається у бік реалізму – прозова новела, драма, поетична лірика, сатиричні вірші (К. Транквіліон-Ставровецький, Л. Баранович, Г. Сковорода). Зв'язок літератури з релігійним світоглядом є ренесансною ознакою спірання на досвід. У тому ж напрямку розвивалась вокальна лірика (думи, історичні, козацькі, соціально-побутові пісні як основа кобзарства). *Культ розуму* втілюється завдяки поширенню наукових знань в суспільстві. Система освіти продовжувала традиції братських шкіл (навчання українською мовою, виховання духовно-інтелектуального та фізичного ідеалу). Освітнім і науковим осередком у слобідській Україні став Харківський колегіум. *Культ краси та природи* проявився в архітектурі та парковому мистецтві. За часів гетьманства І. Мазепи, який був меценатом українського мистецтва, сформувалося «українське бароко» [3, с. 46] в архітектурі (культове та світське будівництво). Поєднання тенденцій західноєвропейської культури з вітчизняними традиціями стало характерною рисою національного мистецтва того часу. Поступове звільнення професійної музики від церковного впливу, збагачення церковної музики світськими традиціями спричинило появу партесного співу, як вершини розвитку знаменного

розспіву (середина XVII ст.; Д. Туптало, М. Ділецький). Друга половина XVIII ст. є періодом становлення й розквіту хоро-
вого концерту (А. Рачинський. М. Березовський, Д. Бортнян-
ський, А. Ведель).

Прославлення античних ідеалів (*система символів та образів*) відбувається у вітчизняній опері (М. Березовський «Демофонт», Д. Бортнянський «Креонт», «Алкід», «Квінт Фабій»). Християнська символіка актуальна в усіх сферах художнього мистецтва (Христос, Богородиця, Трійця, Хрест). Провідним залишається образ козака-лицаря. Симфонічна музика України кінця XVIII ст. є свідченням ренесансної типологічної риси спірання на взірець («Українська» симфонія Е. Ванжури).

Система опозицій складається з урахуванням процесів істо-
ричного розвитку періоду. З одного боку, в часи гетьману-
вання І. Мазепи відбувається розквіт української культури, з
іншого – її нищення російським царатом після зруйнування
Запорізької Січі (опозиції воля – неволя, пригнічення –
зріст). Протистояння християнських конфесій мотивує роз-
виток православної освіти (опозиції іноземне – вітчизняне,
єдність віри – конфесійність). Розвинена емоційність хоро-
вих концертів, на відміну від врівноваженості церковної монодії,
складає опозицію світське – церковне, людина – Бог.

Кардинальні зміни та хиткий суспільно-економічний стан в
період *національно-культурного відродження України* призвели
до нового злету національної свідомості. Духовна культура
розвивалась всупереч гнобленню влади Російської та Австрій-
ської імперій. У XIX ст. одночасно з'єдналися криза-занепад
феодальних відносин із зародженням-становленням капіта-
лістичних. *Культ держави* продовжує бути головною метою
українського народу (принцип змагання). *Культ людини* вияв-
ляється у ствердженні ідей демократизму, захисті соціальних
та національних інтересів народу. *Культ людини* є провід-
ною темою для творчості поетів та письменників (Т. Шев-
ченко – взірець української нації). Розвиток освіти (*культ
розуму*) продовжується на новому рівні – недільні школи
організації «Громада» з українською мовою навчання, видав-
ництво підручників української мови. Поява праць з історії
України посилювала інтерес еліти українського суспільства
до життя свого народу. Центрами українського національного
відродження є Харківський і Київський університети, Кири-

ло-Мефодіївське братство. *Культ краси та природи* втілюється в діяльності художників, які працювали в напрямку реалізму в поєднанні з українською традицією (С. Васильківський, В. Орловський, П. Левченко).

Ствердження мови та її вихід зі статусу діалекту стало одним із факторів розгортання процесу національного відродження (перший підручник української мови «Грамматика малорусского наречия» О. Павловського, словник української мови І. Войцеховича). Твори І. Котляревського, Є. Гребінки, Г. Квітки-Основ'яненка реалізували художній потенціал української мови та розширили діапазон її вжитку. Література розвивалася у напрямі реалізму, де висвітлювалися соціальні проблеми, психологічний стан людини, розкривалась краса рідного краю (І. Нечуй-Левицький, П. Мирний).

Важлива роль у національно-культурному відродженні українського народу належало світському театру, засновником якого був М. Кропивницький. Виходу української драматургії на новий якісний рівень сприяв творчий доробок І. Карпенка-Карого, який у своїх творах розкривав соціально-історичні, інтелектуально-філософські питання. Вітчизняний театр протидіяв русифікації, прищеплював любов до рідної мови, здобутків національної культури та історії.

У зв'язку з поширенням хорового виконавства інтенсивного розвитку набуває жанр хорової обробки українських народних пісень (2 половина XIX ст.; творчість М. Лисенка). Тематика хорових композицій різноманітна: героїко-епічні, патріотичні, жартівливі твори, любовна, пейзажна лірика. Створення національного гімну (музика М. Вербицького, вірші П. Чубинського «Ще не вмерла Україна» 1862 р.) та першої «народно-національної опери» [4, с. 356] «Запорожець за Дунаєм» С. Гулака-Артемовського (1862) стає видатними митецькими подіями того часу. Особливий внесок в розвиток оперного жанру зробив М. Лисенко. У його творчості «повною мірою сформувалася модель національної опери та її жанрові різновиди» [5, с. 356].

Система символів та образів базується на провідній у той час народницькій ідеології. Духовна боротьба особистості з реальною дійсністю є втіленням пізньоренесансного героя. Використовуються християнські та фольклорні символи й образи. Спирання на античні ідеали в модифікованому вигляді втілюється в «Енеїді» І. Котляревського, де митець

поєднав античний сюжет з подіями української історії, використовуючи образи козацтва. У системі опозицій провідними є воля – неволя, народ – влада, іноземне – вітчизняне, що пов'язано з приналежністю українських земель до Австрійської та Російської імперій. Під іноземним поневоленням ще більше зростає цінність своєї культури, про що свідчить опозиція пригнічення – зріст. Опозиція «оптимізм – трагізм» втілюється в надії на щасливе існування самостійної держави супротив поневоленню.

Висновки. Наведений аналіз історичних діб від Київської Русі до ХХ ст. свідчить, про те, що історія України в кожному періоді має систему типологічних рис Ренесансу. Спільними є ренесансні ідеали (*культ держави, людини, розуму, краси та природи*), символіка та тематика (антична, козацько-лицарська, релігійна, фольклорна). Спирання на взірець і принцип змагання стає національною ознакою. Спільними для всіх періодів є опозиції: воля – неволя, іноземне – вітчизняне, народ – влада, пригнічення – зріст, єдність – різноманітність, оптимізм – трагізм. У більшості періодів існують опозиції: світське – церковне, єдність віри – конфесійність. Опозиції порядок – свобода об'єднують два періоди – Київська Русь, Запорізька Січ; опозиція людина – Бог, земне – небесне належить до періоду національної-визвольної боротьби. Аналіз періодизації історії України дає змогу виявити стадії історичного циклу. Доба Київської Русі відповідає стадії зрілості, Галицько-Волинського князівства – кризи, перебування українських земель у складі Литви та Польщі – занепаду, доба національно-визвольної боротьби – становлення, національно-культурне відродження – зрілості. Таким чином, відбувається замкнення історичного циклу, основою якого є періоди з ренесансними ознаками, що надає українській історії ренесансного характеру.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Баткин Л.М. Итальянское Возрождение в поисках индивидуальности. Москва : Наука, 1989. 272 с.
2. Бойко О.Д. Історія України : посібник. Вид. 2-ге, доп. Київ : Академія, 2002. 656 с.
3. Історія української культури : навч. посіб. ; укл. Моїсеєнко Л.М. Красноармійськ : ДонНТУ, 2010. 107 с.
4. Корній Л.П. Історія української музики: ХІХ ст. Ч. 3. Київ : М.П. Коць, 2001. 480 с.

5. Лосев А.Ф. Эстетика Возрождения. Москва : Мысль, 1978. 623 с.
6. Субтельний О. Історія України / пер. з англ. Ю.І. Шевчука ; вст. ст. С.В. Кульचितського. 3-тє вид., перероб. і доп. Київ : Либідь, 1993. 720 с.
7. Сухомлінова Т.П. Типологічні ознаки Відродження як історичного періоду розвитку музики в системі мистецтв. *Культура України. Серія: Мистецтвознавство*: зб. наук. пр. / М-во культури України, Харків. держ. акад. культури ; за заг. ред. В.М. Шейка. Харків : ХДАК, 2018. Вип. 61. С. 210–222.
8. Яковец Ю.В. Циклы. Кризисы. Прогнозы. Москва : Наука, 1999. 448 с.

REFERENCES

1. Batkin, L.M. (1989). *Ital'janskoe Vozrozhdenie v poiskah individual'nosti* [Renaissance in search for identity]. Moscow: Nauka. [in Russian].
2. Boiko, O. D. (2002). *Istoriia Ukrainy*. Kyiv: Akademiia. [in Ukrainian].
3. Moisieienko, L.M (2010). *Istoriia ukrainskoi kultury*. Krasnoarmiisk. [in Ukrainian].
4. Kornii, L.P. (2001). *Istoriia ukrainskoi muzyky: XIX st. ch. 3* [History of Ukrainian music: 19th century, third part]. Kyiv, Kots. [in Ukrainian].
5. Losev, A.F. (1978). *Estetika Vozrozhdenija* [The Renaissance aesthetic]. Moscow: Mysl [in Russian].
6. Subtelnyi, O. (1993). *Ukraina: istoriia* [Ukraine: history]. Kyiv: Lybid Publ., [in Ukrainian].
7. Sukhomlinova, T. P. (2018). Typological features of the Renaissance as a historical period of music development in the system of Arts. No. 61, pp. 210–222. [in Ukrainian].
8. Jakovec, Ju.V. (1999). *Cikly. Krizisy. Prognozy* [Cycles. Crises. Forecasts]. Moscow: Nauka [in Russian].